

Warszawa, dnia 02 stycznia 2018

Zabytki/SKEP -1/2018

Jego Ekscelencja
Ksiądz Biskup
Artur Miziński
Sekretarz Generalny KEP
Skwer Kard. S. Wyszyńskiego 6
01-015 Warszawa

Zabytki sakralne stanowią istotny element dziedzictwa kulturowego. Spośród ponad 70 tys. zabytków wpisanych do rejestru, blisko 13 tys. (ok 18,5%) stanowią zabytkowe zespoły kościelne. Obowiązek współdziałania państwowych oraz kościelnych służb konserwatorskich na rzecz ochrony dziedzictwa kultury wynika zarówno z prawa państwowego, jak i kościelnego. Ciężar utrzymania zabytku w należytym stanie spoczywa na właścicielu lub posiadaczu, niezależnie od tego, czy jest to osoba fizyczna czy kościelna osoba prawna. Podmiotem odpowiedzialnym za ochronę wg prawa kościelnego jest diecezja i kierujący nią biskup diecezjalny.

Jak wynika z najnowszego „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce”, opracowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w 2017 r., najlepiej zachowaną grupą zabytków są obiekty sakralne. Podstawą ich dobrej kondycji jest ciągłość użytkowania większości świątyń zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, powszechna akceptacja wartości zabytkowych, możliwość pozyskiwania z różnych źródeł środków na systematyczne prace remontowe i konserwatorskie. Prowadzone w dużym zakresie prace remontowe mogą się jednak wiązać z ryzykiem naruszenia wartości zabytkowych w efekcie nadmiernej ingerencji w oryginalną substancję zabytkową oraz z modernizacji wynikających z presji społecznych. W zdecydowanej większości architekturę wzbogacają zabytki ruchome stanowiące wyposażenie i wystrój świątyń, także poddawane stałym pracom konserwatorskim, zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków, jak i ujęte w ewidencjach zabytków. Również wiele cmentarzy wpisanych jest do rejestru zabytków lub też ujętych jest w ewidencjach zabytków.

Proboszczowie na ogół współpracują z Wojewódzkimi Urzędami Ochrony Zabytków, jego Delegaturami oraz samorządowymi konserwatorami zabytków i na bieżąco uzgadniają planowane prace, uzyskując pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych, prac restauratorskich i konserwatorskich przy zabytkach. Świadomość konieczności prawidłowego dbania o powierzone dziedzictwo jest wśród księży coraz większa. Dzięki temu bardzo rzadko zdarza się, że prace przy zabytkach sakralnych prowadzone były bez uzyskania pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W 2016 roku Pani prof. Magdalena Gawin, Generalny Konserwator Zabytków, wydała okólnik do wszystkich wojewódzkich konserwatorów zabytków, wskazując na rolę, wagę i wkład kościelnych służb konserwatorskich w dzieło zachowania dziedzictwa kulturowego. W piśmie tym zwróciła się z prośbą, by w skład wojewódzkich rad ochrony zabytków zapraszani byli właściwi miejscowo diecezjalni konserwatorzy zabytków.

Współpraca oraz wzajemna wymiana doświadczeń i informacji na temat działań, mających zapewnić przetrwanie zabytkom świeckim i sakralnym dla następnych pokoleń, jest niezwykle potrzebna. Jednakże, pomimo dobrej współpracy zdarzają się niekiedy przypadki naruszenia przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W czerwcu 2017 roku rząd Rzeczypospolitej Polskiej przyjął zmiany w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (dot. geodezji i kartografii, o gospodarki nieruchomościami oraz ochrony przyrody). Ustawa zwiększa kompetencje Generalnego Konserwatora Zabytków w zakresie kształtowania obsady personalnej terenowych organów ochrony zabytków. GKZ będzie miał decydujący wpływ na obsadę stanowisk wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz kierowników delegatur wojewódzkich urzędów ochrony zabytków. Nowa ustawa daje też GKZ możliwość stworzenia w Departamencie Ochrony Zabytków nowego wydziału do realizacji kompetencji kontrolno-nadzorczych i koordynacji pracy WUOZ. Istotną zmianą jest wprowadzenie zasady ochrony tymczasowej zabytków od momentu wszczęcia procedury dotyczącej wpisu do rejestru. W toku postępowania o dokonanie wpisu obowiązywać będzie zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany stanu zabytku.

Istotnym punktem jest także możliwość zmiany lub uchylecia prawomocnych decyzji konserwatorów (do dwóch lat po uprawomocnieniu się decyzji) – w sytuacjach, kiedy wydane pozwolenie jest niezgodne z zasadami ochrony zabytków i prowadzi do zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. W ustawie dokonano też zmiany odnośnie do całkowitej ochrony zieleni na terenach zabytkowych, w tym zabytkowych parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków, a więc na terenach, na których znajduje się większość zabytków sakralnych.

Szczególną uwagę należy zwrócić na nowy rozdział w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotyczący administracyjnych kar pieniężnych. Zmiany te weszły w życie dnia 1 stycznia 2018 roku. Niektóre z niewłaściwych działań przy zabytkach oraz niedopełnienie obowiązków przez właścicieli zabytków wynikających z ustawy, będzie podlegało karom pieniężnym.

Obecnie katalog zaniechań i naruszeń podlegających karom administracyjnym, określonym w art. 107a-109 i Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przedstawia się następująco:

Rozdział 10a

Administracyjne kary pieniężne

Art. 107a. 1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości

– podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107b. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która otrzymała pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę, a która w terminie 14 dni od dnia upływu ważności tego pozwolenia nie powiadomiła właściwego organu o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.**

2. Tej samej karze podlega jednostka organizacyjna, która w przypadku, o którym mowa w art. 56a ust. 8, w terminie 14 dni od dnia przywiezienia zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie powiadomiła wojewódzkiego konserwatora zabytków o przywiezieniu tego zabytku.
3. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ, który wydał pozwolenie na wywóz zabytku za granicę.

Art. 107c. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.**

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

Art. 107d. 1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, tj.

- prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- wykonywaniu robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzeniu badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
- prowadzeniu badań architektonicznych przy zabytku;
- prowadzeniu badań archeologicznych

podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.**
3. Kto bez pozwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.**
4. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.**
5. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1–4, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał pozwolenie bądź był właściwy do wydania pozwolenia.

Art. 107e. 1. Kto wbrew obowiązkowi nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, **podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł.**

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał zalecenia pokontrolne.

Art. 107f. Karę pieniężną uiszcza się w terminie 14 dni od dnia, w którym decyzja o jej nałożeniu stała się ostateczna.

Art. 107g. Do kar pieniężnych stosuje się przepisy działu IV a Kodeksu postępowania administracyjnego.

Art. 107h. Wierzycielem należności z tytułu administracyjnych kar pieniężnych, o których mowa

w art. 107a–107e, w rozumieniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jest organ właściwy do nałożenia kary.

Art. 107i. Organy egzekucyjne przekazują wpływy z kar pieniężnych, o których mowa w art. 107a–107e, na rachunek Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków.”;

Do Rozdziału 11 dodano:

Art. 109c. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 119a. Kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi nie prowadzi księgi ewidencyjnej albo prowadzi ją w sposób nierzetelny lub niezgodny z prawdą, podlega karze grzywny.

Organy egzekucyjne przekazują wpływy z kar pieniężnych na rachunek Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków. Będzie on państwowym funduszem celowym, którego dysponentem będzie minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Przychody funduszu będą pochodzić z wpływów z kar pieniężnych za naruszenia przepisów u.o.z., a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa albo do rejestru zabytków.

Nowelizację ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami należy potraktować poważnie.

Uprzejmie proszę o przekazanie powyższych informacji wszystkim biskupom z prośbą o ich rozpowszechnienie oraz o zwrócenie szczególnej uwagi na obowiązek informowania w określonym terminie organów ochrony zabytków o uszkodzeniach zabytków (np. po nawałnicach, pożarach), o zaginięciu lub kradzieży zabytków ruchomych, o zmianach miejsca przechowywania zabytków ruchomych - np. o przeniesieniu do innego kościoła lub muzeum). Należy również zwrócić uwagę administratorom parafii, że podejmowanie prac przy zabytkach jest możliwe wyłącznie po otrzymaniu właściwego pozwolenia konserwatorskiego, zgodnie z warunkami określonymi w tym pozwoleniu i zatwierdzoną dokumentacją lub programem prac. Ważne jest także, aby prace były wykonywane w terminie wskazanym w pozwoleniu. Nie ma bowiem prawnej możliwości przedłużenia ważności pozwolenia już po upływie jego ważności, a prowadzone wówczas prace przy zabytku są traktowane jako prace prowadzone bez pozwolenia.

Zdarza się, że prace konserwatorskie są powierzane przez Księży Proboszczów osobom, które nie powinny takich zadań wykonywać. Osoby te nie posiadają wystarczającej wiedzy i doświadczenia, jak ratować zagrożone obiekty, a co najważniejsze - jak odpowiednio odczytywać zachowane ślady pierwotnego wyglądu. Powoduje to cały szereg błędów technologicznych przy wykonywanych pracach i prowadzi do utracenia oryginalnych warstw technologicznych. Zwłaszcza przy pracach podejmowanych przy polichromiach ściennych, nieprawidłowe zastosowania materiałów takich jak: farby, impregnaty i inne, powoduje nieodwracalne zmiany w malowidłach, nie tylko estetyczne, ale najczęściej ich skutkiem jest zniszczenie polichromii. Dotyczy to także zakładania izolacji przeciwwilgotnościowej w budynkach oraz niefachowej konserwacji argenterii.

Wielu z księży usprawiedliwia zaangażowanie nieodpowiednich konserwatorów, „bez dyplomów”, skromnymi finansami parafii, motywując to tym, iż tacy wykonawcy są tańsi. Niestety, w wielu skontrolowanych przez WKZ przypadkach nie jest to prawdą, a osoby te często w trakcie

trwania prac, dodatkowo podnoszą koszt jej wykonania. Efekt takich działań, to źle wykonana praca i – niejednokrotnie, zniszczenie zabytku, a co za tym idzie ukaranie jego właściciela, a nie wykonawcy konserwacji.

Uprzejmie proszę o zwrócenie uwagi na tego typu przypadki celem uniknięcia nieprzyjemnych konsekwencji, także prawnych.

s. dr M. Natanaela Błazejczyk
konsultant KEP ds. ochrony zabytków

Pismo zostało napisane przy współpracy pani Jolanty Goszczyńskiej, Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do wiadomości:
Arcybiskupów i Biskupów Kościoła Katolickiego w Polsce